

DR. BEREZCKI SÁNDOR
Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Radnai Béla, a pszichológus

Radnai Béla (1914–1970) emlékét, szellemi örökségét, tudományos tevékenységének eredményeit, vonzó személyiségét nagy tisztelettel és szeretettel őrzik a pszichológia művelői, a pedagógia elméleti és gyakorlati munkásai. Időben visszafelé haladva a Magyar Pszichológiai Társaság, a Fővárosi Pedagógiai Intézet és a TIT Budapesti Szervezetének Pszichológiai Szakosztálya 1995. november 14-én rendezett tudományos emlékülést Radnai Béla halálának 25. évfordulója alkalmával. Ez alkalommal *Tunkli László* emlékezett „*Radnai Béla, a pszichológia tanára, népszerűsítője*” címen, illetve *András Vera*: „*Radnai Béla mint kolléga*” címen. Ezt megelőzően 1980-ban a TIT Budapesti Szervezete szeptember 25-én tartott emlékülést halálának 10. évfordulóján. Ekkor *Kurcz György* bevezetője után *Kardos Lajos* „*Radnai Béla életműve*” címen tartott előadást, majd *Török Iván*: „*Radnai Béla az ismeretterjesztő*” címen. *G. Tóth Mária* pedig „*Három találkozás Radnai Bélával*” címen emlékezett. Ezek az előadások a Magyar Pszichológiai Szemle 1981. 6. számában jelentek meg Radnai Béla fényképével: „*Radnai Bélára emlékezünk*” összefoglaló címmel. Ugyancsak 1980-ban Radnai halálának tizedik évfordulójára adták ki válogatott tanulmányait „*Tanulmányok a pályaválasztás és a felnőttoktatás lélektanából*” címen. E kötetben *Takács Györgyné* foglalta össze Radnai Béla életét, tanári, kutatói tevékenységét, s *G. Tóth Mária* állította össze tudományos munkásságának bibliográfiáját. Ezt megelőzően azonban 1973-ig kell visszamennünk, mivel csak ekkor jelenik meg Lénárd Ferenc szerkesztésében az „*Alkalmazott pszichológia*” 3. átdolgozott, bővített kiadása, melyet Radnai Béla emlékének szentelt a kötet szerkesztője. *Lénárd Ferenc* 1971 novemberében megírt bevezetőjében így fejezi be sorait: „E kötet szerkesztője és a kiadó szomorú kötelességének tesz eleget azzal, hogy az előző kiadások szerkesztőjétől, az elhunyt Radnai Béla kandidátusról, az alkalmazott pszichológia hazai lelkes propagálójáról, a neveléslelektan kiváló művelőjéről megemlékezik. Ő már nem tudja hirdetni a pszichológia társadalmi fontosságát csodálatos elokvenciával, meggyőző erővel előadásai-ban, és meglepő fordulatokat, elgondolkodtató rávillantásokat tartalmazó írásaiban. Amikor Radnai Béla emlékét valamennyiünk, akik a pszichológia sorsát szívünkön viseljük, kegyelettel őrizzük, őszinte sajnálattal érezzük hiányát, azt, hogy nem vehet részt a pszichológia hazai felvirágzásában, a pszichológia társadalmi hasznosságának propagálásában.”

Lénárd Ferenc tömör jellemzése nagyon pontosan adta meg Radnai Béla emberi, tudományos értékeit. Halálát követő években több Radnai-munka is megjelenik ismételt kiadásban. Így már 1970-ben a Neveléslelektani jegyzete, ezt 1971-ben újra kiadják, 1978-ban 7. és 8. kiadásban olvashatjuk „*A népművelés pszichológiai és pedagógiai kérdései*” című ELTE jegyzetét, ugyancsak 1978-ban, majd 1980-ban a Duró Lajos–Kelemen László–Radnai Béla: Fejlődés és neveléslelektan” című ELTE-jegyzetet, s 1982-ben újabb kiadásban „*A népművelés pszichológiai és pedagógiai kérdései*” című jegyzetet. 1970-ben – halálának évében – *Vekerdy Tamás* még közli a Radnai Bélával folytatott beszélgetést a Gyermeink című folyóiratban „*Mozgás, játék, akarattnevelés*” címen. S ekkor jelennek meg a róla szóló nekrológok is: *Kardos Lajostól*: „*Radnai Béla 1914–1970*” (Magyar Pszichológiai Szemle), *Vekerdy Tamás*: „*Radnai Béla 1914–1970*”

(Köznevelés) és Fényi András: „Radnai Béla” (Pedagógusok Lapja). Az emlékezés sorában szeretném még megemlíteni, hogy a Magyar Pszichológiai Társaság szegedi tagozata is készül egy emlékülésre Duró Lajosnak, az egykori munkatársnak a szervezésében.

Negyedszázaddal halála után a fiatalabb generáció talán jogosan kérdezheti: ki volt Radnai Béla. Bár – mint láttuk – 10–15 éves időközben a hálás tanítványok, munkatársak nem engedik emlékéit feledésbe merülni, mégis sokak számára már csak műveiből ismerős, a személyes emlékek hiányoznak. Pedig emberi, tanári egyéniségének volt valami varázsa, amire már Lénárd Ferenc szavai is utaltak. Ezek a személyes emlékek motiválják e sorok íróját is, akinek volt szerencséje – ha rövid ideig is – előadásait hallgatni, több alkalommal tudományos üléseken, szűk társasági körben, sokszor futó, pár perces találkozások alkalmával személyesen is megismerni.

Mindenekelőtt tekintsük át röviden életútját! 1914. szeptember 18-án született a Békés megyei Elek községben. Ott járt elemi iskolába, majd polgári iskolai tanuló lett. 1929-ben a budai tanítóképzőbe iratkozik be, s itt 1934-ben végzett. A tehetséges fiatal tanítót a tanítóképző a Pedagógiai Szemináriumba javasolta, ahol egy évig mint beteghelyettesítő tanító dolgozott. 1935-ben vették fel a Pedagógiai Szemináriumba, és itt helyettes tanítói állást kapott. 1937-ben – 23 évesen – gimnáziumi érettségét tett, majd beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem – a mai ELTE – Bölcsésztudományi Karára, s ezt munka mellett végzi el. 1939-ben ideiglenes tanító-nak nevezik ki Budapesten. Ezt a munkakört nem sokáig látja el, mivel már 1939-ben a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó Intézet asszisztense. 1942-ben tesz doktori vizsgát az egyetemen pszichológiából, pedagógiából és filozófiából. Doktori értekezését „*Statisztikai módszerek a típus-tanban*” címen készíti el. 1945-ben a Fővárosi Lélektani Intézet igazgatóhelyettese, majd 1948–1950 között igazgatója. Ugyanebben az időben a szegedi egyetemen óraadó tanár a pszichológia tárgyából. Mivel 1950-ben a Fővárosi Lélektani Intézetet megszüntették, Radnai Béla középiskolában kap munkát mint tanár, majd óraadó és tanulmányi vezető lesz a Műszaki Tanárképző Főiskolán. Amikor 1953-ban Kardos Lajost megbízzák az ELTE pszichológiai tanszékének megszervezésével, ő Radnai Bélát veszi maga mellé, ismerve Radnai doktori disszertációjának értékeit. Így kerül Radnai Béla 1953 őszén az ELTE pszichológiai tanszékére adjunktusnak. Ettől kezdve szélesedett és mélyült el tanári, oktatói, valamint tudományos tevékenysége. 1962-ben nyújtja be kandidátusi disszertációját „*Neveléslélektani kísérletek a pedagógiai tevékenység tudatosítására*” címmel, melyet 1963 nyarán véd meg. 1964 januárjában pályázza meg a pszichológiai tanszéken a docensi állást, melyet a szakbizottság egyhangúlag elfogadott. Tanszékvezetője, Kardos Lajos 1969-ben terjeszti fel egyetemi tanári kinevezésre, mint akit utódjául is választott a tanszék vezetésében. Erre azonban már nem kerülhetett sor, mivel Radnai Béla 1970. június 6-án életének 56. évében meghalt.

Életéhez hozzátartozik, hogy rendkívül széles körben végzett ismeretterjesztő tevékenységet, népszerűsítve a pszichológiát és egyben ösztönözve is a pszichológiai ismeretek felhasználását a mindennapi élet legkülönbözőbb területein. Számtalan előadást tartott gyárakban, üzemekben, iskolákban. Népszerű műsorvezetője és előadója volt a tévének, a rádióknak. Kardos Lajos 1981-ben elmondott megemlékezésében némi nehezteléssel említi meg: „Nemcsak az egyetemen adott elő, hanem mindenütt, ahol csak kicsit is érdemesnek tartotta, hogy előadjon. De az előadás szenvedélye kicsit elcsábította őt egy másik munkától, amelyre ténylegesen hivatott is volt: az írástól. Jobban szeretett beszélni, mint írni. Nem volt túlságosan becsúgyó, és a hivatalos tudományos fokozat sem volt különösebb ambíciója.”

Olvasgatva a Radnai Béláról írt visszaemlékezéseket, bennem is felidéződnek a vele kapcsolatos találkozások, élmények. Ugyanazokat tudnám elmondani róla, mint mindazok, akik próbálták visszaadni egyéniségének sajátos vonásait. Nincs hely e személyes emlékek leírására, annál is inkább, mivel ugyanarról a személyről természetes módon ugyanolyan jellemzést tudunk adni. Talán vitakozni lehetne a ma már nem élő tanszékvezetőjével, Kardos Lajossal, aki szintén emberi vonásaiban rendkívül vonzó tulajdonságokkal rendelkezett –, amiért finom szemrehányással

emlékezett egykori munkatársára, hogy előtérbe helyezte tanári, előadói, személyes kapcsolatokra építő s a pszichológiát népszerűsítő tevékenységét a tudományos munkák, a publikációk, a tudományos fokozat megszerzése helyett. Igaz, valóban adós maradt Radnai Béla a nagy mű, az életmű megírásával, hiába tekintélyes a nyomtatásban megjelent tudományos alkotások száma. „Radnai Béla tudományos munkássága az egyetemre kerülés utáni kb. 5 évben kissé megrekedt a jegyzet és tankönyvírásban” – írja róla Kardos Lajos. Hozzáteszi azonban: „mindenesetre kitűnő jegyzeteket írt.” Azt hiszem – nem becsülve le Radnai Béla nyomtatásban is megjelent tudományos munkásságát –, az ő maradandóbb értéke egyéniségének varázsa. Igaz, ez utóbbi gyorsabban mulandó, mint a tudományos munkák száma, mégis személyiségfejlesztő hatása felbecsülhetetlenül nagyobb. S ezt különösen a jövőben tanárok képzésekor kellene hangsúlyoznunk, s ebben Radnai Béla el nem felejthető – igaz, teljesen nem is utánozható – nagy példakép.

Nem tudom – és nem is akarom – megkerülni, hogy ne idézzem fel reám gyakorolt hatását. Számomra ő volt, és mindmáig ő maradt „a pszichológus”. Korábbi éveimben sok pszichológiai könyvet olvastam el, a „pszichológus” író fogalma valami elérhetetlen távolságban volt. Főiskolai tanulmányaim kezdetén, I. éves főiskolai hallgató koromban én is hallgattam az egyetemen Radnai Béla szegedi előadásait. Lassan 50 év távlatából is emlékszem valamennyi előadása tartalmára, példáira, elemzéseire, vizsgáira. Élénken tudom felidézni hangját, modorát, stílusát, kék szemét, emberi kapcsolataiban megnyilvánuló közvetlenségét. Az akkori egyetemi professzor – a merev távolságtartás helyett – Radnai Béla tegeződött velünk, s mi – minden lelki gátlástól mentesen – tudtuk visszategezni. Őt jellemezve el kell mondani: szerda délután érkezett meg Budapestről. Első útja a Hágiba vezetett. A Hági akkor – 1948-ban – nagyon előkelő, elegáns, mégis sokak által látogatott, s főleg – még a mi szegény diákszembünkhöz mérten is – olcsó volt. Radnai Bélának volt szegedi törzsközönsége is, de minden hallgatóját meghívta az asztalához. Természetesen nem kívántuk el tőle, hogy a pohár sört, bort ő fizesse. Míg vacsorázott, de utána is, nagy élményt jelentő társalgást folytatott. Széles körű műveltségét hihetetlen szellemességgel adta elő, egy percig sem lehetett unatkozni. Bármikor be lehetett kapcsolódni a beszélgetésébe, és bármikor el lehetett menni. Mindig sokan voltak körülötte, élvezték eszmeváltásait. S a csütörtök reggel 8 órákor kezdődő órájára a Hágiból érkezett meg. Az arcán látszott az alvatlanság, de déli 12 óráig tartó előadásai mindenkit lebilincseltek. Akkor még nem volt kötelező az előadások látogatása, de Radnai Béla előadásai – az Auditorium Maximumban! – zsúfolásig voltak hallgatókkal. Nem voltak jegyzetek, tankönyvek, ennek ellenére Radnai Béla nem tudományos tételekben fejtette ki a pszichológia ismeretanyagát, hanem konkrét példák, esetek, pszichológiai kísérletek ismertetése alapján. S a vizsgáim sem elméleti szövegre várt: esetelemzéseken, jól megválasztott pszichológiai példaanyagokon mérte le a vizsgázó felkészültségét, pontosabban: hozzáértését a félévi anyaghoz. Egyetlen példa: hogyan lehet egy személyiséget megismerni annak alapján, ahogyan az illető megkeresi, előveszi a gyufásdobozt, ahogyan a gyufaszálat meggyújtja, ahogyan a cigarettát kézbe veszi, megütögeti, megropogtatja, ahogyan meggyújtja, ahogyan szívja, ahogyan a füstöt eregeti stb. Egy ember egyéni lelki világának mennyi változatát, rejtett titkát hozta és hozta felszínre a vizsga időtartama alatt. A pszichológia elméletének alapos ismerete, az emberi lélekbe való behatolás fantáziája, kreativitása volt a vizsga követelménye.

Mint már utaltam rá, Radnai Béla egyéniségének vonzó tulajdonságait a reá emlékezők azonos módon írják le. A nevek megnevezése nélkül szeretnék néhány megállapítást idézni. „Rövid néhány év után az egyetem egyik legkiválóbb előadójaként emlegették. Radnai Béla előadásain mindig tömve volt a terem. Olyan természetességgel beszélt s minden modorosság és tudománykodás nélkül. „Előadott” a szó igazi értelmében, és nem „prelagált”. Különös közvetlenséggel beszélt, mindig és azonnal a tárgyra tért. Alkotó módon adott elő, hallgatói érezték, hogy tanúi lehetnek a gondolatok születésének. Ez tette előadásait rendkívülivé és felejthetlenné.”

Próbálták megrajzolni egész egyéniségét. Szememben a „gentleman” volt. Finom, udvarias modora, franciás könnyedsége, lezsersége az első pillanatban hozzá kapcsolta azt, aki közelébe

került. Mindenkit érdeklődve hallgatott meg, senki nem érezhette azt, hogy nem fontos a számára. „A gyorsaság, az elevenség, a szellem rendkívüli mélysége – alapvonásai voltak. És mindez egy ritka és csodálatos életszeretettel, derűs alaphangulattal párosult, mely oly megnyugtatóvá tett minden vele való érintkezést.” Ezt az életszeretetét mindenki aláhúzza. Temetésén mondta Kardos Lajos: „Nehéz elhinni, hogy már nincs velünk. Nincs velünk valaki, aki a maga csodálatos életszeretetével, igazi, szívből jövő derűjével, gyors mozgásával és gyors ötleteivel, ezer finom észrevételével nap mint nap gazdagította és táplálta életünket.”

Egy másik méltatója „valódi charmeur”-ként emlegette. „Intenzíven élte az életet. Tökéletes nyitottsággal fordult a világ felé, minden érdekelte, mindent befogadott, s így élményeinek, tapasztalatainak, információinak kincsei gazdagon táruhlhattak fel előadásáiban.” Egyik tanítványa, majd munkatársa érdekes módon állította szembe ellentmondásosnak látszó emberi tulajdonságait: 1. szerény volt, de nagyon magabiztos. 2. A külsőségekre keveset adott (majdnem hanyag volt), mégis valami sajátos eleganciával rendelkezett. 3. Nagyon közvetlen volt, ugyanakkor távolságtartása tapintatos is. 4. Mindig rohant, száguldott, de tökéletesen koncentrált az adott pillanat feladataira. 5. Élete végéig megőrizte fiatalos, játékos beállítódását, de rendelkezett az érett emberek bölcsességével. 6. Élvezte az életet anélkül, hogy hedonista lett volna. 7. Szerette az embereket minden szentimentalizmus nélkül. A tudományos ismeretek népszerűsítése szempontjából is lényegesnek tartja azt a tulajdonságát, hogy „témáit fölényes biztonsággal kezelte, s a legnehezebb kérdésekhez is abszolút könnyedséggel nyúlt hozzá, a legnemesebb értelemben vett csevegő volt.” Ismeretterjesztő tevékenységének nagy értékeként emelik ki, hogy „legfőbb érdeme a pszichológiai tudományok sikeres propagálása: emberek ezreinek a figyelmét, érdeklődését irányította a pszichológia felé, s ezzel előkészítette a talajt a magyar társadalomban még nagyon hiányzó pszichológiai kultúra fejlesztésére.”

Mindenki, aki ismerte, ilyennek látta. Talán sokat foglalkoztam Radnai Béla egyéniségének vonásaival. Tanulmányként és példaképként is. Főleg a tanárképzésben kellene nagyobb hangsúllyal kiemelni, hogy azok, akik gyermekek vagy felnőttek személyiségének formálására vállalkoznak, merjenek és tudjanak vonzó, magukkal ragadó, ismereteiket szenvedéllyel hirdető tanári egyéniségek lenni. Radnai Bélának ez az egyik nagy öröksége.

A másik tudományos munkásságának nyomtatásban megjelent, bárki által olvasható eredményei. S érdemes őket tanulmányozni. Stílusuk nélkülözi a nehezen érthető szaktudományi jelleget, s mint előadásáiban, itt is szellemes, élvezetes formában közli gondolatait. 10 önálló kiadvány, 5 szerkesztésében megjelent mű, 18 jegyzete, előadása, 15 tanulmánya, 16 folyóiratcikke tudományos munkásságának statisztikai összegezése. Határainkon túl is szerepet vállalt a magyar pszichológiai kutatások ismertetésében. Több nemzetközi tudományos kongresszuson is szerepelt. Többször járt Moszkvában, Leningrádban, Hágában, Berlinben, Bécsben.

Tudományos kutatómunkájában is az ötletesség, a kitűnő megfigyelőképesség, a világos probléma- és lényeglátás jellemezte. Kardos Lajos Radnai tudományos tevékenységének nagy értékeként emeli ki, hogy „annyit, mint Radnai Béla, kevesen tettek Magyarországon azért, hogy a pszichológia gyakorlati lehetőségét az embereknek megmutassák, hogy átvigyék a köztudatba, mi mindent tehet ez a tudomány – nemcsak a nevelésért, hanem az élet megjavításáért minden területen.” „Ez a tudomány az ő kezén élő tudománnyá vált. Tudta és hirdette, hogy ez a tudomány minden ízében talán közvetlenebbül, mint sok más tudomány, az életért van.” Imponáló az a széles kör, amellyel Radnai Béla foglalkozott: vizsgálta a pszichológia szerepét az egyéni életben, a népgazdaság, a közoktatás, az egészségügy, a reklám területén, a betegágnál, a munkapadnál, a kereskedelemben. E sok területet felölelő kutatás központi témájaként Kardos három gondolatkört emelt ki: a képesség, a hivatás és a pályaválasztás kutatását. Kardos szerint nem véletlenül foglalkozott Radnai ezekkel: „Radnai Béla érdeklődése természetes módon arra irányult, azt vizsgálta és kutatta tudományosan, amit – talán tudatosabban, mint más ember – meg akart valósítani saját magában, s ami nem kis mértékben sikerült is neki.”

Első jelentős munkája az 1943-ban megjelent *Statistikai módszerek a típustanban*. Kardos e munka értékeként említi meg a tudományos módszer gondos kidolgozását az emberi személyiség megismerésében, a testi és lelki tulajdonságok összefüggésének feltárásában. E munka ismeretében választja Kardos később Radnait munkatársának, majd jelöli ki utódjának. Tudományos munkásságának maradandó alkotásai egyetemi jegyzetei és tanulmányai az általános lélektan, a gyermeklélektan, a neveléslelektan, a fejlődéslelektan témakörében. Ő írta meg 1945 után az első átfogó neveléslelektani jegyzetet (1957). Az ő szerkesztésében jelent meg először átfogó témaanyagával az *Alkalmazott pszichológia* című kötet (1962). Ő maga nagy érdeklődéssel foglalkozott a művészi megismerés pszichológiájával, valamint a szórakozás pszichológiájával. Kedvenc témája volt a reklámpszichológia is. Sok tanulmánya jelent meg a pályaválasztás pszichológiai kérdéseivel kapcsolatban is. Ennek jelentőségét így fogalmazta meg: „Kevés hasznosabb dolgot művelhetne a pedagógus, mint ha meg tudná mondani az egyes tanulóknak, hogy melyek a legjobb adottságaik.” Ugyancsak tekintélyes számú a tanítással-tanulással összefüggő vizsgálata: Az érdeklődés felkeltése (1958); Szóbeli előadások didaktikai és lélektani követelményei (1960); Fogalmak megértése az általános iskola felső tagozatában (1959); Az aktivitás elvének korszerű pszichológiai értelmezése (1969); A meggyőzés pszichológiája (1965) stb. Már említettem tevékenységét a felnőttek nevelésével, oktatásával összefüggésben. Számos tanulmányt közölt ebben a témakörben. A népművelés pszichológiai és pedagógiai kérdései (1965); A népművelés néhány pszichológiai kérdése (1961); A felnőttoktatás módszeréről (1961); A felnőttek oktatásának néhány kérdése (1963) stb. Tanulságos e kérdéssel kapcsolatos egyik mondata: „A felnőttoktatás módszereiben még járatlanok vagyunk. Még nem tartunk ott, hogy teljes tudatossággal állíthatnánk: ilyen a felnőtt, így kell ismeretekkel ellátni, oktatni, így és így kell önképzéséhez tanácsot adni. Bármilyen szép és nagy eredményeket értünk is el, a felnőttoktatás helyes módszereit még csak keressük.” A reá jellemző szellemességgel használja fel „a gyermek nem kis felnőtt” tételt a felnőttoktatásban „A felnőtt nem nagy gyerek” tétellel.

Gazdag pszichológiai és alkalmazott pszichológiai örökségéből mindig meríthetünk, hiszen – mint egyénisége, életszeretete – írásai, tanulmányai is a mindig változó, de mindig a teljes élet tudatos megismerését és a személyiség jobb megértését szolgálják.

SZERZŐINK MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak gépelt, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratot fogadunk el. A kéziratot két példányban kérjük, *kettes sortávolsággal, gépelt formában, normál géppapíron, a gépelési hibák gondos javításával*, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám*). A cikkben előforduló rajzokat, illusztrációkat viszont – *fekete tussal* – *pauszpapíron vagy műszaki rajzlapon* kérjük, *gondos kivitelezésben*.

Szíveskedjenek *külön lapra fölírni irányítószámot lakcímüket, munkahelyüket és személyi igazolványuk számát* is, mert enélkül tiszteletdíjat nem utalhatunk ki.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét arra is, hogy *másodközlésre nem vállalkozunk*, hozzánk küldött írásaikat más folyóiratokban nem publikálhatják, de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza*.

A SZERKESZTŐSÉG